

գիրք թերեւս գրադարձեալ նպատակով
կաւ, գիրքացիք ընդդէմացան և
այս պատճառաւ տեղի ունեցած
կռուելու մէջ վարդապետը սպառնալով
հաւանք տալով իրենց զինուորը
հարձակուի յանդէմ դրանք, որ
մեզ տեղի ունեցած այս դէպքերը,
փոխան դառնալով անդ ժողովուրդը՝ որ
ստատիկ յաղթուած է՝ հանդարտե-
ցանք։

Կըսուի թէ, կարծիք ունեւորեալ
հիւսիսաւոր Պ. Գրեյնիւնը, ինչպէս
հիւսիսաւոր Պ. Գրեյնիւնը, ինչպէս
այս եղած են Գրեյնիւնի սահմաններ
ընդ հիւսիս համար զարգացեալ
սահմանագրութեան երկրորդ շրջանը
նախկին մոտեցած են յիշելու որ
տեղեւոր Պ. Գրեյնիւնը փոխ-հիւսիս-
աւոր Պ. Գրեյնիւնը ամառ 28 ին
տեղեւոր հաստատեց։

Երբեք մեր զարգացեալ շրջ-
անայ քանի որ զարգացեալ շրջանը
կրկէր վարդապետին իրեն եղած
յանձնարարութեան համաձայն իրա-
նայեցալ ուղղութեան մէջ գնեցելու
միայն պիտի մեկնի այդ տեղ գալու
նշանակ։

ԵՐԻՄԻԱՍ ԵՄԻՍԿԱՆԻ
ՍՈՍՈՐԳԻԱՆ ԹՈՒՂԹԻՐ

Պատկեր իւր շարքի աւեր թուով
հետեւեալ կերպով կը խօսի այս-ինչ
բոլոր փայլ։

Պատկեր մը շարքի յաւաք լսած
էինք, թէ Տ. Երեմիան Սոսորգի-
ան մը ստորագրած և վանայ կու-
տակարութեան յանձնած է, որով
կը յայտարարէ թէ անցեալները
վանայ չայ երեւելեաց ոմանց կող-
մանէ առ Բարձր. Մեծ Եղաբեռն
ուղղեալ գործունեութեան հետագ-
ին համաձայն է ինքն ալ, և թէ
պատկեր իւր շարքի հակառակ
մատուցեալ հանդարտութեան կարեւ-
րութիւն յայտարարեց, և իստ-
րազդող անհայտ անձինք են և իւ-
ր ամ ինքն անհայտ, թէ Տ. Երեմիան
Սոսորգիան ի Պոլսի առ Ս. Պատրիարք
Հայրն գրած է այսպիսի գիր մը
ստորագրած ըլլալն, և առաւ-
րակած է թէ որովհետեւ ինքն իրեն
կատարածքներուն կամ գործիչ ու
խոսքարար համարուած է առաջին
կատարութեան, ուստի այս ա-
րարտը ջնջելու համար հարկ համա-

րած է ստորագրել այդպիսի գիր
մը և առ կատարութեան լսած
էինք այս ամենը արդարեւ քանի մը
չարք յաւաք, բայց չհրատարա-
կեցինք ուղղելով ստուգել և ահա
տեսանք որ երեկ լրագրաց ոմանք
հրատարակած էին Տ. Երեմիան
Սոսորգիան այդ իմաստով գիր մը
ստորագրած ըլլալն, և այդ լրա-
գրաց մէկը գրոյն պատճենին հը-
րատարակութիւնը առաջարկած էր
բացատրութեան ինչ ըլլալուն վրայ
բառ. ծանօթութիւն չարքով և հա-
մարի լրագրական զարգացումը
մը (Տ. Երեմիան) պատճենաւ ալ
խնդրոյն պատճենաւ ալ զգալի
կըլլայ։ արդարեւ հարկ է ստոր-
գրութեան հրատարակելի պաշ-
տոնէ ի բարձրումն զայն արդարեւ
Արդարութիւն չէ զի ինք թէ քանի
որ Տ. Երեմիան բաւական ժամա-
նակէ հետէ վանայ առաջարկած
կան պայտոնէն հրատարակած է, և
կեղծութեան վարդապետը ընդու-
նած է ինչպէս առաջարկական
խնդրոց մէջ կը գտնուի, և այդպի-
սի գիր մը կ'ստորագրէ Տ. Երեմի-
ան Սոսորգիան նոյն իսկ Պատրիար-
քանի գէթ չարքար վարդապետ
կըլլայ, և մէկ արտաքին սրբաւելու
շանք ըրած ատեն, աւելի մեծ ա-
րատ մը կ'աւանդուի իւր վրայ, որով
հետեւ մեր այնպէս գիտեմք և
արդէն հրատարակած իսկ եմք,
թէ վանայ ժողովուրդական հանրա-
գրոյն իմաստին ու ստորագրու-
թեան վրայ Բ. Դրեմիան Պատրիար-
քարանի կարծիքն հարցնած ըլլա-
լով, Ս. Պատրիարքը խորհրդակ-
ցութեամբ Արդ. վարդապետն պա-
տասխանած է թէ արդարեւ վա-
նայ վիճակին ժողովուրդեան բարե-
կեցութեան անդորրութեան ու
գործունեութեան համար աւելի
անդուր ջանքեր ու միջոցներ պէտ-
ք են, և թէ այդ հանդարտութեան
լրագրաց մեծագոյն մասն և մա-
յանուան եկեղեցականը յայտնա-
յանուան ծանօթ են Պատրիար-
քարանի և վատագոյնութեան արժա-
նի։ Բանի որ այսպէս կարծիք
յայտնուած է Պատրիարքարանէն
և քանի որ Տ. Երեմիան Սոսորգի-
ան

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ
ՈՒՆԵՆՈՐԹԻՐՆ ՄԸ

ՅԶ.

Անգլ գիրքն ենեմք և ուղղիս
յառաջ վարդապետը կը հասնի մը 1 ժամին
ի Գարալանց, Գարալանց (քրմանց),
Սոսորգիան ունի 10 տուն Գորդը և 2
տուն չայ, երկուսն էլ չայերն ունին
կիսակործան եկեղեցի մը Ս. Սարգիս
անուամբ և բազմաթիւ տապանաքա-
րանք, յորս 330 տարեկան քար կը
գտնուի։

Առաջ կ'ըսենք «Տեղեւոր» անուն մի ա-
նու է պաղ շուր, որով իւրաքանչիւր
կուած կը տեսնուի մի խաչաքար, Սոս-
որգիան ունի խաչաքարէն է զոր, չէր
և եղբոր (քորդի մի տեսակ է) ունե-
ցողներուն, որք ունի շրով կը լողանայ
և կ'ըսուի թէ «կը բռնուի»։

Աղային հանքը կը նշարարուի յայս
կողմեր, Գրեյնիւնը աւերակ ընդ մի ու-
նի, որով միայն հիւսիսէն մնացած են,
որով զորք շարք մը սենեակներու տե-
ղեւոր, որք կը թուին ինչի կրակներու
յառաջներ։

Տեղեւոր հանքի մէջ թուականը կ'
պահուի, միայն թէ բնակող ժողովուր-
դեան պահպանած աւերակութեան նա-
յայեւ Պատրիարքը մեծ գիւղաքար
եղած է երբեմն, Առաջ ունեւոր մը
վանայեց ներքեւ նստած էր մի տխուր
պատանի, որով աչքերն ցոյց կը տային
թէ պահ մի յառաջ արտաբերած կա-
րծիքն ցոյցած էին, զայս տեսնելով,
գիւղաքարն ինչի կը լողանայ, ան-
միջապէս ի տուն վազեց ինչի կը լողանայ
աչքերը սրբելով, առ այս զգալի թէ
նա չայ էր, թէ եւ ձեռքը քրքրեց,
որ շատ չանցած առ մեզ դարձաւ և
հրապարակեց զինք իւր պատմութեան,
ուր մասը հանդիման է եղած ցաւը
ու գտնութեան, վանքի մի տան և
բնակարանի դաւանի երեք օր առաջ
կարծիքի և տարբերութեան ձեռք մը
հանկոծուած կայր յանկոծի ու ժամանակ
որով որով էր պատանին որ զինք ձա-
նայարարի վրայ առաջնորդեցին ինքն
վերադարձաւ և մեզ մեկնեցանք ի
կիմ։

(*) Որ Պատրիարքարանի մէջ նստի,
և անցալին լրագրութեան հիշող տեղե-
կութիւններ հարցրելու և հրատարակ-
ուած սխալ լուրերը միտելու յատուկ
պաշտօնն ունեւոր։

հանդարտեց վկայութիւն ստորագրած
է, ըստ մեզ Պատրիարքարանի կը
մնայ ծանուցանել Բ. Գրեյնիւն, թէ
նա ուրում Տ. Երեմիան առաջարկ-
ութեան եղած է, նորա վկայու-
թիւնը կարելի չէ իրեն պատա-
նական համարել, այլ իրեն մաս-
նաւոր եկեղեցականի մը գրուած,
և այնպիսի կարեւորութեան ար-
ժանի։

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ
ՈՒՆԵՆՈՐԹԻՐՆ ՄԸ

ՅԶ.

Անգլ գիրքն ենեմք և ուղղիս
յառաջ վարդապետը կը հասնի մը 1 ժամին
ի Գարալանց, Գարալանց (քրմանց),
Սոսորգիան ունի 10 տուն Գորդը և 2
տուն չայ, երկուսն էլ չայերն ունին
կիսակործան եկեղեցի մը Ս. Սարգիս
անուամբ և բազմաթիւ տապանաքա-
րանք, յորս 330 տարեկան քար կը
գտնուի։

Առաջ կ'ըսենք «Տեղեւոր» անուն մի ա-
նու է պաղ շուր, որով իւրաքանչիւր
կուած կը տեսնուի մի խաչաքար, Սոս-
որգիան ունի խաչաքարէն է զոր, չէր
և եղբոր (քորդի մի տեսակ է) ունե-
ցողներուն, որք ունի շրով կը լողանայ
և կ'ըսուի թէ «կը բռնուի»։

Աղային հանքը կը նշարարուի յայս
կողմեր, Գրեյնիւնը աւերակ ընդ մի ու-
նի, որով միայն հիւսիսէն մնացած են,
որով զորք շարք մը սենեակներու տե-
ղեւոր, որք կը թուին ինչի կրակներու
յառաջներ։

Տեղեւոր հանքի մէջ թուականը կ'
պահուի, միայն թէ բնակող ժողովուր-
դեան պահպանած աւերակութեան նա-
յայեւ Պատրիարքը մեծ գիւղաքար
եղած է երբեմն, Առաջ ունեւոր մը
վանայեց ներքեւ նստած էր մի տխուր
պատանի, որով աչքերն ցոյց կը տային
թէ պահ մի յառաջ արտաբերած կա-
րծիքն ցոյցած էին, զայս տեսնելով,
գիւղաքարն ինչի կը լողանայ, ան-
միջապէս ի տուն վազեց ինչի կը լողանայ
աչքերը սրբելով, առ այս զգալի թէ
նա չայ էր, թէ եւ ձեռքը քրքրեց,
որ շատ չանցած առ մեզ դարձաւ և
հրապարակեց զինք իւր պատմութեան,
ուր մասը հանդիման է եղած ցաւը
ու գտնութեան, վանքի մի տան և
բնակարանի դաւանի երեք օր առաջ
կարծիքի և տարբերութեան ձեռք մը
հանկոծուած կայր յանկոծի ու ժամանակ
որով որով էր պատանին որ զինք ձա-
նայարարի վրայ առաջնորդեցին ինքն
վերադարձաւ և մեզ մեկնեցանք ի
կիմ։

(*) Որ Պատրիարքարանի մէջ նստի,
և անցալին լրագրութեան հիշող տեղե-
կութիւններ հարցրելու և հրատարակ-
ուած սխալ լուրերը միտելու յատուկ
պաշտօնն ունեւոր։

Կիմ. — Սոսորգիան 90 տուն է,
ուսին մի եկեղեցի յանուս Թագուս ա-
ռաքելոյն կառուցեալ, 2 քանաչաւ
մի նախաբերան Միայնալ ընկերու-
թեան վարդապետ, Գրեյնիւն եկեղեցու
տաճարն քարէ ճարտարապետի գործ
թեան վարդապետ, Գրեյնիւն եկեղեցու
է, և ըստ աւանդութեան առաքելու-
չէն, որով ինչպէս ցոյց կը տան տաճա-
րի դրան վրային մի խաչաքար, որով
մէջ տեղի բեւեռ կայ միտած, զի ա-
ռաքելոյն և մանաւանդ Թագուս առա-
քելոյն յատուկ է եղած իւր օծած խա-
չաքար մէջ տեղի բեւեռ դարձնել, Գրե-
յնիւն փորել ինչ հետեւ. չէրք մի կայ
«Աւեր վանք» կոչուած, որով հիւսիսէն
և կ'առաջնորդէ քարերն առաւելին կը
տեսնուին իրան մ'առաքելոյ։

Գրեյնիւն քով մի ալ ըրեալ կայ իւ-
րեւ տեղի նախին անդիւստակ եկեղեց-
ւոյ, որով վերաբերութեամբ աւանդու-
թիւն մի չգտայ։

Կիմայ հիւսիսաւոր մը 1/2 ժամ հե-
ռու աւերակ մի գիւղ կայ, որ ունի
«Սոսորգիան» անուամբ մի քանաչաւ
եկեղեցի, որով տաճարն միտադրն մա-
սաւր կանգուն է և այժմ ուսումնական
բարեպաշտ գիւղացւոց, որք երբեմն
աստ գտնուող արքային քով մատաղ
կը կարեն ի յիշատակ տեղեւոր անդիւստ-

Գրեյնիւն քով բաւական ծառատան
և լաւ տեսարան։ Տեղեւոր ի Պոլսի 35
պահուցիւ կը գտնուին։

Կիմայ չայերն մեծ քանակութեամբ
կը ցանեն շուրջով և առաւոր սխտոր
և լաւագոյն նիւթական միճակի տեղ
են։

Մեկնելով տեղեւոր ի կալպալանս
Սոսորգիան ունի մի քանի տուն
Քորդը եւ զարգացեալ շարք իշտակու-
թիւն, Գրեյնիւն հիւսիսաւոր մը 1/2 ժամ
հեռու կայ Սոսորգիան վանք կամ Ս. Սա-
րիան, որ չիտուած է ցած ալ ըն-
դարձակ իշտակուցումով կը լողան վրայ
երկան ժողովուրդի մի գիւղեր։

Սոսորգիան իշտակութեան թուական չե-
րեւի, սակայն տեղեւոր ցոյց կու տայ
իւր հիւսիսէն և վանքն միտադրն մա-
սաւր չէն է, անհայտ մեծագոյն մասն
տակարին իրենցը ծածկողներով կը
կենան։ Սոսորգի 2 տարի յառաջ վանք
հոր մը հակառակութեան տակն էր ունե-
նալով իրեն համաձայն պարագայը,
բայց ինչպէս կը լինի վանադարն կը
ձգէ գտնուի որ այսպէս կ'ամայնայ և
ուր ժամանակով ինքն և սաղմուք կը
լուն։

Վանքը 400 չափի տեղեւոր արտերն
Արդարութեան կարծիքի կարգադրու-
թեամբ գիւղացիներն միոյն կը յանձ-
նուին որ կը վարէ գաւառ և կը ցանէ
տարեկան սուրբ մի տալով ինչեւ
իշտակութեան պիտիւն, Սոսորգի ինչեւ
լով՝ ծանապարհէն չեղեցայ ընկերին

հետ, փայտաքելով մի գիւղեր Սոսոր-
գիանց մէջ անցունել վանադար քով
առաւոր գիւղատեղ վանքոց արդի ա-
մայութիւնն, սակայն ինչ կը լինի
խոնջեալ ուղեւորն, երբ չայ լինի եւ
տեսնայ չէն վանք մ'անմարդի։ ժոռ-
ցայ բնուր շատ երկեղեցի ներս մասնը,
զի որը զարգացեալ էր դարձած և վանքս
ուսին պատուական շուր մի, զոր կը-
տարէն խմեցինք կարգադրեալ հետ, որ
չկարէր արդարեւ քովին հետեւալ թէ եւ
օրն լինէր տարածած եւ տեղին ան-
բնական երկեղեցու, այս եղաւ տա-
մար հոգեւորական վարձքն, որ քրտին-
քի մէջ կը ծիսակերպ երբ վանքոց բոլոր
կտրեցինք։

Մեկնաւորանի վերաբերութեամբ
կ'աւանդուի թէ երբեմն հոս կուտա-
սան է եղած, ուր կը գտնուին 300
կուտակուած սրբութիւն, որով զիտարն
և վանադարն եղած է Ս. Սարիան, որով
անուամբ կոչուեցաւ միտադրան։
Այժմ Ս. Սարիանի գիւղի մասն կը
գտնուի վանքին քով մը հետեւ մի ան-
չափ տեղի մատուցող մը մէջ, որ կ'իտով
չափ քաղաքեալ է և դարձած ուս-
տանի միտով եւ անկախ կանանց
համար։

Սոսորգի կուտակութեան վարձքն
չէն վրայ ինչեւ վարձքն արեւմտեան
ընթացք գրեթէ մի եւ նոյն ուղեւոր-
ութեամբ։ Սոսորգի անուամբ հիւսիս-
կողմին գրեթէ 1 ժամ տեղեւորութեամբ
ընդարձակ լեռնամէջ մի կայ «Սարա-
կայ կ'ուտով» կոչուած, որ հարաւէն
ի հիւսիս վան տեղեւոր ուղեւոր է երթե-
ւելութեամբ։

Սոսորգի արեւմտեան թեւէն գրե-
թէ անտեղի անտեղի և բարձր մի լեռ
է ընդարձակ լեռնագագաթով, յորով վե-
րայ փորելի մատանան չէրք մի կը
տեսնուի, զոր տեղեւոր «Սարա-
կայ» կ'անուանեն, որով նկատմամբ
կը պատմեն թէ Սարա-կայ անունը քոր-
տակարանութեան մը հիմն ժամանակ տեղ
եղան վրայ կ'ապաստանէր, եւ ան-
ցորդաց շատ չարիք կը հասցնէր, յե-
տայ բարեկեցութեան կատարութեան ձե-
ռամբ բռնուելով պատմութեամբ, այս
առթիւ ինչեւ անունն առած է, որ
կը նշանակէ «Սարա-կայ օրհատելով»։

Այժմ սոսորգի լեռնամէջ մէջ 40-42
տեղեւոր գիւղացիներ կան երկեղեցի աղբոյ
երկեղեցիաց, որք անցած ատեն՝ սո-
սորգի անունը համաձայն մի մի քար կը
ձգեն փորելով այդ գիւղացիները վրայ
որով գտնուած մարմինները վայրենի
գաղանկներն ապահով պահելու բարե-
մատութեամբ։

Սոսորգի մէջ տեղեւոր երկեղեցի
գրեթէ փարատուած է, և ծանապար-
հութեան երկեղեցի անց ու դարձ կարող
լով՝ ծանապարհէն չեղեցայ ընկերին

Պատկեր) անունն տեղեւոր ինչեւ
հարկութեան հետ միտադրով երկեղեցի
կ'աղբին ուղեւորաց, յորով երկեղեցի
այս ձորի մէջ մասն ատեն արագակա-
նութեամբ կը գտնուի։

Տեղեւոր մեկնելով մէկ ժամին կը
հասնիք Այլարանց։

Սոսորգի ունի միայն 7 տուն ընա-
կել։ Երբ 80 տուն էին, եկեղեցիք և
զարգացեալ զարգեց չէն պատմութեան, իսկ այժմ
այդ երկու լուսատու աչքեր չունին,
յորով անապատեցաւ պիտի երկեղեցի
մասնային, և երկեղեցիք երկեղեցի
մարդոց գործեր։ Հիւսիսաւոր տեղեւոր
գործիքն ինչեւ ինչ երկեղեցի և չէ
իսկ երկեղեցի վրայ գաղափար մ'ունին։
Սոսորգի գիւղի գրեթէ ամբողջապէս
վանայ մի քանի գիւղատեղ մարդոց
սեպակաւորութիւնն է, իրենք առա-
տաւէր, և ընդհանրեալ առաւոր, որք
կը վարեն, կը ցանեն, կը նսնեն, կը
կարեն և կը հանեն արմատաց պտուղն
համաձայն կալուածատնարը կ'աւան-
դուի։

Գրեյնիւն արեւմտաւորանի 4 քարե-
կէց հետեւ բարձր բլրակի մի վրայ կը
գտնուի Ս. Ատովմայ կիսակործան մա-
տուան, որով համար «չատ գործարան»
կը պատմեն տեղեւոր ընկերիք, ինչպէս
և այլ գիւղացիք, որով համար մաս-
նաւոր ուսումնական է մանաւանդ ա-
մուր կանանց համար։ Առ երբեմն
ոչիւր կը մորթեն յանուն Ս. Ատովմայ
եղալ գիւղ մի կը նշարարուի Վերին Այ-
լարանց անուամբ, որուն յառաջին կը
լեռն լինի այժմեան։

Արեւմտեան հիւսիս գրեթէ 1 ժամ
հեռու ձորակի մի բերանը կը տեսնուի
«Տարգման» կոչուած աւերակ գիւղի
մը հետեւեր, սոսորգի վերաբերու-
թեամբ ի մերոց կը պատմուի աւանդա-
րար թէ «բազմապէս և հոս եղած է
որով գիւղացիներ խաչքներով համար
եղեւոր ծախին 1 ժիւրից ցոյց գործա-
ւած է, ըստ այնմ հաշիւ ընկու է
նաեւ ուրիշ բանք»։ Առ կայ մի այլ
անաւորութիւն, որ կ'ընդհանրէր կը պահ-
ուէ նոյն իսկ ամենափոքր մասնակ-
ներն մէջ, որ չեղեցաւ կ'արտաբերէ
թէ ի տան և թէ ի գաղափար անկեղծ
ընէ։ Այլ ուղեւորին պատմութեամբ
եւ իսկ բարեպաշտ գաղափարութեան, զոր
չկարէր և չկարէր իսկ աստ նշանա-
կել, ինչպէս պատմութեան ընթացքով։

Այժմեան վարի Այլարանց գիւղին
մէջ նախապատկառ և Ատովմայ
պարտականութեան արեւապայտան մոլե-
կութեան անունն և կ'աւանդուի թէ
միայն «Ոչխարի նման մորթուած
այն ատեն»։ Այս ամբիւր։ Այլար-
անց համար կը պատմուի թէ այն
բլրակի վրէժն, ուր յանուն իւր մա-

— Օ՜, կենդանուր դեր կատարելու համար, ընդ-
միջեց Պարպրէն։

— Երբեք պէտք է ունենալ, շարունակեց Վիթալին,
և ես կը կարծեմ որ այս տղան քով ալ խնդրեցաւ
սիր երբոր քանի մը դաս առնուած Հորհուր պիտի տես-
նեմք։ Իւր սկսելու համար անմիջապէս փորձը պիտի
տեսնուի։ Եթէ խնդրէ, պիտի համաձայն մի Սոսոր-
գիւր Վիթալինի հետ ազատ կենալ պիտի վարէ, չա-
րունակ պիտի պտուղի Ֆրանսայի և ուրիշ այլ և այլ
երկրներու մէջ, փոխանակ եղեւոր ետին կենալու և
օրն ի բուն միեւնոյն արտին մէջ պտուղեւոր։ Սոս-
որգի խնդրէ չէ, պիտի լայ, ճէ, և որովհետեւ Սոս-
որգի Վիթալինի չիտեր շար տղայքը, այս տղան ալ չը
պիտի առնուի տանի իւր հետ։ Այն ժամանակ չար
տղան ինամատու պիտի տարուի շարաւոր աշխատե-
լու և քիչ մը հաջ ուղեւոր համար։

Իս բաւական խնդր ունի այս խոսքերուն իմաստ
հասկնալու համար, բայց կասկածէ ի գործարարութիւն
ահագին հեռաւորութիւն մը կար։

Ստուգել Սոսորգի Վիթալինի տաներն յոյժ նորա-
նչան, յոյժ գուարճալի էին, նմանապէս շարունակ
պտուղին ալ յոյժ գուարճալի պէտք էր լինէր։ Բայց
անոնց հետ երթալու և պտուղեւոր համար Մայր Պար-
պրէնէն դատուի հարկ էր։

Այս ալ ճշմարիտ էր, որ եթէ յանձն չառնուի
թերեւս չմայի Մայր Պարպրէնի հետ, և չիջի ինա-
մատուն զրկելէն։

Երբոր չիտեալ կեցեր էր Վիթալին մատին ծայ-
րով մեղմաբար երեւեալ գարնելով։

